

2010

ՀՐԵՇՏԱԿԻ

Մ Տ Ա Շ Ո Ւ Թ Ի Կ Ն Ը

Ս. ԱՆՈՅԻԶՈՅ ԳՈՆԵԱԿԱՅ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՆԿԱՆՅ

1892

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ = Ս. ՂԱԶԱՐ

Հ Ր Ե Շ Տ Ա Կ Ք

Handwritten signature

235

Գ-77 ՀՐԵՇՏԱԿԻ

11

ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ս. ԱԼՈՅԻԶՈՅ ԳՈՆԾԱԿԱՅ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՆԿԱՆՅ

Ի ՏՕՆԱԽՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԳ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԿԻ ՓՈՒՄԱՆ

Ս. ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

1892

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ=Ս. ՂԱԶԱՐ

4037

2001

26026-61

220

42425-42.

ՅԻՇԱՏԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ

Երկուորեակ Եղբարց Բուլներեանց

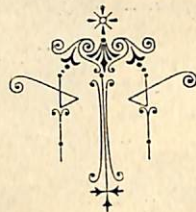
Ծնելոց Ի 28 Յամ. 1841

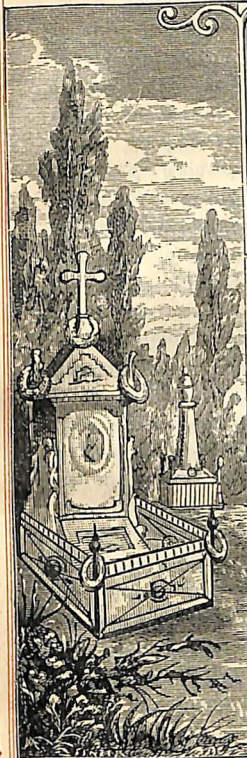
Հ. ՍԵՐՈՎԲԷԻ } + 1867, յուլիս 6
(ԳՐԻԳՈՐԻՍ)

Հ. ՔԵՐՈՎԲԷԻ } + 1891, յուլիս 17
(ԳԱՆԻԷԼ)

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱՆՁԱՆՑ

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

ԲԱՐԵՒ
ՄԻՐԵԼԻ ՄԱՆԿՈՒՆՔ

ԱՌՄՁԻՆ բարեւոյն
զոր տուի ծեղ,
մինչ ես ալ դեռ ծեր
հասակէմ շատ չէի
հեռացեր, Ս. ԱԼՈՅԻ
ԶՈՅ վարքը պատմե-
լով, այն առաւօտեան
բարի լոյս մ'էր. հի-
մայ Ամոր մեծագոյն

տօմախմբութեան յիշատակաւ այս բա-
րեւս՝ բարի երիկուն է: Այն առաւօտուն
և այս երեկոյիս միջոց՝ յորելեան մի ժա-
մանակի անցեր է, 50 տարեկան օր մի:
Ի՞նչ երկար և կարճ օր: Ո՞րչափ փոփո-
խութիւնք, որչափ դիպուածք. ի՞նչ և ի՞նչ
յիշատակներ այս երկու ժամերու մէջ:
Բովանդակ աշխարհագնդիս կէսն գլորե-
ցաւ, վար ընկաւ: Քանի՞նք՝ որ ինձմէ
շատ ետքը պիտի անցնէին ամոր սա-
հուն երեսէն, ըստ կարգի բնութեան,
ինձմէ առաջ և շատ առաջ անցան գնա-
ցին. ինչէ՞ր ելան, ինչէ՞ր մտան անցնողին
և մնացողին սրտից մէջ: ..

Թողունք Աստուծոյ դիմաց՝ որ միայն գի-
տէ և սահմանէ ամենուն ժամանակն ու
հասակը, կեանքն ու մանը, սէրն ու սու-
զը, Պատուենք և ոչ քննենք իր գաղտնի-
քը. օրհնենք իր կամքը. պագնենք ձեռքը,
եթէ անուշ տայ մեզ և եթէ փուշ: Լսենք
մեր խղճի մտաց մէջ իր ձայնը. յօժարու-
թեամբ կատարենք իր պատուէրը. և մի-
այն գայն կատարենք. և եթէ տկար ենք,
իմչպէս որ իրաւ ենք, խնդրենք օգնական
իր մեզ կարգած Պահապան Հրեշտակը,
որ մօտ և արթուն կենայ մեր վրայ. ինքն

միշտ արթուն և զուարթուն է, թող զմեզ
ալ արթուն և զգոյշ պահէ ամէն չարէ, ա-
մէն վնասէ, որոց զխաւորն մեղքն է:

Այս Հրեշտակաց յարմար է մոր ըսելի-
քըս և յեշելիքս ձեզ, ով այդիզատէր
Մանկունք. մանաւանդ Ասոր յիշատակն
և ընծայն՝ է՝ զոր ես իբրև սոսկ թարգ-
ման՝ կը մերկայացըմնմ ձեզ. այս Գրքու-
կըս: Իր սքանչելի վարքը ամէն կարգա-
ցող կամ լսող՝ վկայեր է և կը վկայէ և
կ'անուանէ զնա՝ Հրեւ-իւ-նի Մ-իւ-նի, Հը-
րեւ-իւ-նի հ-իւ-նի, Հ-իւ-նի հրեւ-իւ-նի, և այլն.
Եայց թերեւս ամէնքն չեն գիտեր՝ որ այդ
հողեղէն հրեշտակն հոգեղէն ըլլալու հա-
մար, յետ Աստուծոյ և Աստուածամօր՝
յատուկ սիրով մի սիրեր է զհրեշտակս.
և իր մանր մունր գրուածոց մէջ զխաւոր
թողած է զայս Մ-իւ-նի հ-իւ-նի Հրեւ-իւ-նի և
հ-իւ-նի, իր ընկերաց աղաքամօք գրած:
Կարծէք թէ ինքն առանց իմանալու ծա-
ծուկ և զարմանալի վկայութիւն մի տը-
ւած է ատով, (եթէ մերիկ է ըսելս), թէ
բազմութեան Հրեշտակաց ստեղծուած
ատեն ինքն ալ ստեղծուելու էր, յայց ի-
բրև աստուածային կրակի կայծ մի թը-
ւած՝ հազարաւոր տարիներ ծածկուած

մնացեր է՝ ուր որ Սատուած գիտէ. և վերջապէս յայտնուեր է ի մարմնի (յ՛ 9 մարտի, 1568), որպէս թէ յարգամուտ սրբեալ. և մոյն սրբութեամբ ալ կարճ կեանք մի ապրելով, թուեր է երկրէս և ելեր իստուներ իր սիրելի և սիրող հրեղէն չրեշտակաց մէջ (21 յունիսի, 1591):

Թէպէտ այն երջանիկ օրէն մինչև այս օր՝ երեք անգամ հարիւրհակ տարիներ անցեր են, բայց այս առաջին անգամ է որ մեծահանդէս դարադարձ յրեկեան տօնախմբութիւն ըրին իրեն (1891) բոլոր հաւատացեալք արեւմտեան եկեղեցւոյ, որոյ մէջ ծնաւ և ապրեցաւ. սակայն իբրև ազանաթիւ հովանի ողջախոհութեամբ մաւմէն ծիսի, ազգի և հասակի (և մասնաւորապէս մասնկանց) պաշտելի է, և իբրև երկրորդ և ընտանի պահապան հրեշտակ: Իր սիրողքն և պատուողք՝ ըստ իւրենց կարողութեան կը ջանան այսօր իւրեն ընծայարներ ըլլալ. և ովոր ուրիշ բան չունի՝ ամէն բանէ մեծը կըրնայ ընծայել. Սիրտը: — Անշուշտ դուք ալ, սրբասէր չքաւորք, այսպէս կ'ընէք. և ահա ձեզի աւելի յօժարութեամբ ընելու մասար՝ յորդորակ ըլլայ սոյն իսկ Սրբոյն Աւոյիգոյ

սրտաբուրդի մարգարտաշար Մտածութիւնը. որ և իբրև յստակ հայելի մի կը ցունցընէ ձեզ իր յստակագոյն սիրտը, յորում կը տեսնէր զՍատուած է: Երանի՛թէ հիմայ զձեզ ալ տեսնէր իր մշտագուարթ ժպիտով:

Հիմայ ուրիշ ըսելիք մ'ունիմ, սիրելի Մանկունք, ձեզ և ձեզ մմանողաց պարզ սրտով: Այն առաւօտը, այսինքն 50 տարի առաջ (1841) որ իրարու ծանօթացանք, անծանօթ հեռու երկրի մի (Ղսիւի) և ընտանեաց (քուշմերեան) մէջ, մի և մոյն ժամ ընծայուեր են ի լոյս երկուորեակ եղբարք. որք՝ ըստ բաղդի՝ յետ 20 տարւոյ (1861), քանի մի տարի անարժանիս արժանաւոր աշակերտք կամ սանակամք եղան: Աւոյիգոյ հասակին մէջ մէկ տեղ իւրեմք զիրեմք Սատուոյն մուկրեցին, (արդէն ի ծնընդեմէ ալ մուկրած ըլլալով ի ծընողաց), կըօնաւորակամ ուխտով. քիչ տարի ետև մէկտեղ քահանայակամ կարգ առին. և իրենց զուգածին եղբայրութեան համեմատ՝ կոչուեցան զոգ հրեշտակային անուամբք, **Հ. ՍԷՐՈՒՔԷ** և **Հ. ՓԻՐՈՒՔԷ**, և իրենց հոգեղէն պահապանաց սիրով և շնորհօք՝ կատարէին մարդուս երկրի վը-

րայ տրուած ամենէն մեծ ամենէն սուրբ
այլ և ամենէն ահաւոր և զգուշալի գոր-
ծը. Պատարագը:— Քիչ ատեն վերջը՝
դարձեալ մէկտեղ, հրամանաւ Վամքի մե-
ծաւորաց, դարձան իրենց հայրենիքը,
քահանայական պաշտօն վարելու. Բայց
ալ ոչ երկար ատեն մէկտեղ: Վասն զի
քիչ ատեն վերջը, աստուածային վերա-
կոչմամբ՝ առաջնածինն է. Մերովբէ ծա-
ղիկ հասակի մէջ վախճանեցաւ (1867),
հրեշտակային շնորհքովն և երկիւղածու-
թեամբ, որով փայլէր իր ընկերաց մէջ:
Հարագատն է. Քերովբէ միմակ մնա-
ցեալ իր ամենասիրելի և ամենամօտ ա-
րիւնակցէն, երկար (27) տարիներ քահա-
նայական և ժողովրդապետական պաշ-
տօն վարեց Ղրիմու այլ եւ այլ քաղաքներ,
և առաւել ի Թէոդոսիա (Կաֆա), Թէ համ-
ազգեաց և Թէ օտարազգեաց սիրելի և
պիտանի ըլլալով. (մանաւանդ հուլիանոր
Արեւելեան պատերազմաց ատեն, 1876),
ոչ միայն ժրութեամբն և գիտութեամբ,
այլ և յատուկ պարգուութեամբ, և զուար-
թութեամբ, որ մարդկանց վրայ հագուա-
զիւտ հրեշտակային մշոյլք են: Եւ ահա
այս օրերս՝ որ Ս. Աւրիլզոյ տօնք կը

կատարուէին (1891), իր տեղէն ելած՝ Թե-
մակամ եպիսպոկոսին հեռաւոր քաղաքը
երթալու ատեն, յամկարծ աստուածակոչ
հրամանաւ ճամբան դէպ ի յերկինս փո-
խուեր է: Կը հաւատամ որ մարմնէն մոր
բաժնուած հոգին՝ Հրեշտակաց հետ՝ ընդ
առաջ գտեր է իր կանուխ հասած եղբօր
լուսաւորեալ հոգին. որում՝ եթէ աթոռա-
կեց և զրկակից ըլլալու համար՝ մանրա-
քինն արդարութիւնն Աստուծոյ կ'ուզէ որ
դեռ աւելի մաքրափայլ ելնէ յերկնաւոր
խորանը, աղօթենք որ շուտով ըլլայ այն
մեծ ուրախութիւնն յերկինս, և մխիթա-
րութիւն յերկրի՝ իրեն ծանօթիցն և սիրո-
ղաց, որպէս և ձեզ իսկ:

Ահա այս՝ Թերեւս յաշխարհի մէկ հա-
տիկ կրօնաւոր և քահանայ Ներկուորեակ
Նղբարց յիշատակին՝ կը մուկրեմ ձեզ
իմ յոր սրբազան յիշատական Աւրիլզոյ՝
մախ իրեն մուկրեցի. այս իր մեզի թողած
մուէրը (Գրքոյկս), իբրև զքոյս ի քոյոց
ընդունէ ըսելով. ձեզ ալ՝ լարեսէր Ման-
կունք, իբրև կենացս երեկոյի բարև մի:

Հ. Ղ. Մ. Ա.

ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ
ՀՐԵՇՏԱԿԱՅ ՎՐԱՅՕՔ

ՄԱՍՆ Ա.
ՀՐԵՇՏԱԿ Ք ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ

Ա.

Մ

ՏԱԾԷ, Թէ Բնչպէս Տէրն
մեր Քրիստոս՝ զմեզ իր ըս-
տեղծուածները մեծապէս
սիրելով, չի գաղբիր մեզի
նորանոր առիթներ տա-
լու, որովք կարենամք ըս-
տանալ իր շնորհքը, և ա-
ճել առաջնորդութեամբք .
որպէս զի յետ ամենայնի
կարենամք հասնիլ իր մեզի
պատրաստած վախճանին,
որ է յաւիտենական երա-
նութիւն: Այս բանիս հա-

մար կամեցաւ որ իր Եկեղեցւոյ մէջ
կատարուին ամենայն խորհուրդք փրկ-
կագործութեան մերոյ. որպէս զի ա-
տեն ատեն նորոգուելով մեր մտաց
մէջ անոր մեր սիրոյն համար ըրածնե-
րուն և կրածներուն յիշատակն, յոր-
գորուիմք ջանամք սիրել զինքը և ծա-
ռայել, այլ և մեր ամեն գործը յար-
մարցընել կամ նմանցընել իր մեզի թո-
ղած ամենասուրբ կենաց օրինակին:

Ասկէց զատ կամեցաւ որ յատկապէս
իր ամենասուրբ և ամենօրհնեալ Մօր,
և ամեն կարգի Սրբոց քանի մի աւելի
նշանաւորաց՝ յատկագոյն յիշատակք
կատարուին. որպէս զի ըլլան իբրեւ
պաշտպանք մեր, և իրենց մաղթանօք
օգնեն մեզի՝ մեր հոգեւոր և ժամանա-
կաւոր կարօտութեանց մէջ, և նա եւ
պատճառ ըլլան մեզի նմանելու իրենց
առաքինութեանց և սրբակրօն վարուց
օրինակին:

Դարձեալ, որովհետեւ Եկեղեցին և
մենք ամենքս միջնորդութեամբ Հրեշ-
տակաց կ'ընդունիմք իր մեծվայելու-

26036-61

4037

26036-61

Թեան այնչափ և շարունակ բարիքնե-
րը, կամեցաւ որ ասոնց յիշատակն ալ
աւելի հանդիսով կատարուի: Եւ ի-
րաւ կը վայլէր որ մարդիկ ցուցընեն
անոնց քիչ շատ երախտագիտութիւն,
որովհետեւ անոնք այնչափ կը փափա-
գին և կը ճարեն մեր փրկութիւնը:
Ասոր համար Սուրբ Եկեղեցին կը աօ-
նէ փառաւորեալ Միքայէլ Հրեշտա-
կապետի յիշատակը, որ իր մասնաւոր
պաշտպանն է, և ուրիշ ամեն երկնաւոր
դասակարգի Հրեշտակաց և Հրեշտա-
կապետաց. վասն զի ամենքն ալ, ինչպէս
կ'ըսէ Առաքեալն (Պօղոս), պաշտօնեայք
են և մէկ մէկ կերպով կը ջանան օգնել
Ընտրեւոց փրկութեան: Ձեն քաշուիր
այն երանեալ հոգիներն՝ խոնարհելու
իրենցմէ այնքան ցած մարդուն. ծա-
ռայելու. վասն զի կը տեսնեն որ ինքն
Մէծն Աստուած, որուն իրենք այն-
քան փափագանօք և երջանկութեամբ
կը ծառայեն, խոնարհեցաւ և առաւ
մարդուս կերպարանքը՝ զմարդս փրկե-
լու համար: Ձեն քաշուիր նաեւ իրենց

ընկեր ընելու զմարդ, և մեզի պէս
խեղճ որդերով և անարդ հողով ու
փոշով շինելու երկնային Երուսաղէ-
մի պատերը, և նորոգելու անոնց աւե-
րակները. վասն զի իրենցմէ վեր կը
պատուեն և կը պաշտեն զՄարգն աս-
տուածացեալ:

Եւ տես, Թէ ինչպէս յարմարու-
թեամբ Եկեղեցին ի տօնի այս Ս. Հրեշ-
տակապետիս կը կարգայ այն Խոնար-
հու թեան առաքինութեան Աւետարա-
նը (տես յերես 74). վասն զի ինչպէս
հպարտ Արուսեակն՝ աստուածային
պատիւը յափշտակելու համար, ար-
քայութեան ամենէն բարձր աթոռէն
կործանեցաւ ի խորս դժոխոց, այս-
պէս խոնարհն Միքայէլ և բոլոր իր
բարի Հրեշտակաց գունդն՝ հպատակե-
լով իրենց Ստեղծողին, և անոր փառքը
սիրելով, և դէմ կենալով այն հպարտ
օձին, այնքան բարձրացան և պատուե-
ցան Աստուծմէ: Նոյն աւետարանն
սահմանուած է ուրիշ Հրեշտակաց տօ-
նին ալ, որք Մեքայէլի հետ խոնար-

հու թեան առաքինութեամբ ստացան
փառաց պսակը. որպէս զի իմանան
մարդիկ Թէ Աստուծոյ անսխալ և յա-
ւիտենական վճիռն է, որ ոչ որ կարե-
նայ Հրեշտակաց ունեցած փառքին հաս-
նիլ, եթէ ոչ խոնարհութեան ճամբով,
ուրնախ անոնք գնացին: Նա մանաւանդ
Փրկիչն մեր Քրիստոս այս առաքինու-
թեամբ ստացաւ իր սրբազան մարմնոյն
փառքը, ինչպէս որ կ'ըսէ Առաքեալն.
«Խոնարհեցոյց զանձն, հնազանդ լեալ
մահուջափ. վասն որոյ և Աստուած
բարձրացոյց զնա» (Փիլիպպ. Բ, 8).
(վասն զի խոնարհեցուց ինքզինքը, և
մինչեւ ի մահ հնազանդեցաւ. անոր
համար Աստուած ալ բարձրացուց և
փառաւորեց զնա): Ուրեմն շատ այ-
լանդակ բան պիտի ըլլար՝ եթէ ան-
դամքն որ են իր հաւատացեալքն, ու-
ղէին ուրիշ գըռնէ մը մտնել (յարբա-
թիւն), քան այն գըռնէն ուսկից մտաւ
իրենց Գլուխն (Քրիստոս):

Մտածէ հիմայ այդ երկնային ար-
բունի պաշտօնէից, այդ արքայութեան
իշխանաց, գերազանցութիւնը զոր թէ-
պէտ եւ մեր միաքն չի կըրնար բոլո-
րովին հասկընալ և բմբռնել, սակայն
այն քիչ մի լուսով որ իրենց միջնոր-
դութեամբ հաղորդուած է մեզի, մեր
այս երկրիս վրայ ծանօթութեամբք,
ջանամք ի պատիւ անոնց՝ ժողովել գոնէ
մաս մի այն արժանապատուութեան և
փառաց՝ զոր Աստուած տուեր է իրենց:
Իշխանի մի արքունիքը կամ բանակը
երեւելի ընող իրեք բան կայ. նախ, ան-
ձանց նորութիւնն, երկրորդ, անոնց
բազմութիւնն, երրորդ, անոնց դասա-
կարգն: Այս երեքն ալ յատկապէս կը
փայլին այն հրեշտակային հոգւոց վը-
րայ. վասն զի եթէ նկատենք նախ ի-
րենց բնութիւնը, մեծ ճարտարապե-
տին Աստուծոյ ձեռաց ամենէն ազնիւ
շինուած գործն են. հոգեղէն էակ են,
որ բնութեամբ անապական է և գերա-

գոյն քան զամենայն ստեղծուածս.
այնպիսի միտք ունին՝ որով չեն կըրնար
բնական բաներու վրայ մոլորութիւն
կամ տգիտութիւն ունենալ, և որչափ
որ մտօք պայծառ լըյս ունին. այնչափ
ալ աւելի հաստատ և կատարեալ կամք
ունին, որ ամենեւին չայլայլի կամ
մթըննար կիրքով: Իսկ եթէ նկատելու
լըլաս անոնց հիմայ (Աստուծոյ) շնորհ-
քով ունեցած վիճակը, առանց ամե-
նեւին մեղք մ՞ըրած ըլլալու՝ ստացեր
են փառք և յաւիտենական երանու-
թիւն: Ասկէ զատ, իրենց գոյութեան
մէջ հագած են աստուածային շնորհաց
զգեստը, որով առաջի Աստուծոյ կ'ե-
րեւան շնորհալէք և գեղեցիկք: Իրենց
մտաց տրուած է փառաց պայծառ լըյ-
սը, որով կը տեսնեն երես առ երես
իրենց Արարիչը. իսկ ի կամս՝ զարգա-
րուած սիրոյ զգեստով սիրելով զԱս-
տուած կատարեալ բարեկամութեան
սիրով, նոյն ինքն Աստուծոյ որդիք և
բարեկամք կ'ըլլան:

Նկատէ հիմայ, հոգի իմ, այդ երկ-

նաւոր քաղաքացեաց գեղեցիկութիւնը , որք նման առաւօտեան աստեղաց և ամենապայծառ արեւակաց՝ կը փայլեն ի քաղաքին Աստուծոյ . և իբրեւ ամենամաքուր հայելիք իրենց վրայ կը ցոլացնեն աստուածային կատարելութիւնները, անբաւ զօրութիւնը, յաւիտենական իմաստութիւնը, անճառելի բարութիւնը և Արարչին ամենալառ սէրը : Ո՛հ, որչափ շնորհալի են, որչափ մաքուր և որչափ սիրելի այս երանեալ հոգիք . որչափ եռանդեամբ փափագողք իրենց տիրոջ փառացը . և որչափ ցանկացողք և հոգացողք մեր փրկուելուն . և ՚րչափ ուրեմն արժանաւորք մեզմէ յատկապէս սիրուելու : Վասն զի եթէ պատիւն, ինչպէս կ'ըսեն փիլիսոփայք, յարգութիւն մ'է որ կը վայլէ անոր՝ որ ունի յինքն գերազանցութիւն մի կամ առաքինութիւն մի, նոյնպէս և յարգականց մէջ ալ՝ թէպէտ և բնութեամբ ամենքն ալ հաւասար են իրարու, սակայն որոնք որ այսպիսի ձիրքերով առաւելութիւն ունին քան զուրիշները ,

աւելի կը յարգուին և կը պատուին . ՚րչափ եւս աւելի կը վայլէ որ մենք այսքան ցած արարածքս՝ համեմատութեամբ այն՝ երկնային հոգւոց, պատուենք և յարգենք զանոնք . վասն զի անոնց ամէն մէկն՝ թէ և այն վերայիշեալ ձիրքերով և գերազանցութեամբք փոքրագոյնն ալ ըլլայ, գեռշատ կը գերազանցէ քան զամենայն մեծ մարդ : Ասկէ զատ, եթէ սուրբ Հրեշտակք՝ որք թէ բնութեամբ և թէ շնորհօք այնպէս արժանաւորք են՝ ի վեր քան զամենայն ստեղծուածս, կը խոնարհին և կը պատուեն զմարդս, որովհետեւ Աստուած սիրեց զնա և պատուեց, յայտնի է որ աւելի կը վայլէ մեզի՝ որ չընչին որդնուէք եմք, պատուել զանոնք՝ ամենայն սիրով ջերմեռանդութեան, զորոնք Աստուած այնչափ կը պատուէ և կը բարձրացնէ յերկինս : Վասն զի ասոնք են այն սիրելի որդիքը՝ որ միշտ կը տեսնեն զերեսս Հօր (Մատթ. ԺԸ. 10.), այն ճերմակ և մաքուր շուշաններն, որոց մէջ կ'արածի

(ՅՐԳ ԵՐԳՈՅ, Բ, 16.) . այն խնկաւոր
անուշահոտ լեռներն, որոց վրայ կը
պարտի և կը զուարճանայ փեսայն երկ-
նաւոր (ՅՐԳ, Բ, 17.) :

Գ.

Այս երկնաւոր արքունեաց արժա-
նաւորութենէն և փառաւորութենէն
վերջը՝ նկատէ անոնց թիւը և կարգը :
Թիւն այնչափ շատ է, որ ոչ միայն ա-
ւելի է քան հիմակուան բոլոր ողջ ե-
ղող մարդիկ, այլ նա և քան զամէն ե-
ղած և ըլլալու մարդիկ մինչեւ դատաս-
տանին օրը : Այս երանելի հոգւոց բազ-
մութիւնն նման է բազմութեան աւա-
ղոյ ծովու և աստեղաց, որոց համար
ըսաւ Իմաստունն, թէ անհամար են .
և ինչպէս կը հաստատէ Ս. Գիորնեսիոս
Արևիսպագացի (երկն. ֆահանայապետ .
Թ.) : Հրեշտակաց թիւն աւելի է քան
զամենայն թիւ երկրիս նիւթեղէն բա-
նէրու . « Հազարք հազարաց պաշտէն
զնա, կ'ըսէ մարգարէն (Գանիէլ, Է) , և

բիւրք բիւրուց կան առաջնորա» . Հա-
զարաւորներ կը ծառայէն Աստուծոյ, և
բիւրաւորներ՝ պատրաստ կը կենան
դիմացը : Այս խօսքով Ս. Գիրքը ըստ սո-
վորութեան՝ ստոյգ թիւը անստոյգին
տեղ կը դնեն, և մարդկանց գործածած
ամենէն մեծ թիւը կը դնեն, որպէս զի
խնացուի որ միայն Աստուած գիտէ
այն թիւը . և այն որ Աստուծոյ թը-
ւաւոր է՝ մարդկանց համար անթիւ և
անբաւ է : Ասոր համար կ'ըսէ Գիրքն
Յովբայ (ԻԵ, 3.) Մեծէ Աստուծոյ բա-
նակն թիւ ունի : Այս թուոյ համար ը-
սաւ արքունական Մարգարէն ալ (Մաղ-
մոս կէ, 18.) կառք Աստուծոյ բիւրա-
պատիկը (էն), և հազար(աւոր) ուղղիչք
կամ հանդիսաւօրք, որոյ մէջ կը բնա-
կի Տէր իր սուրբ Սինո լեռք : Արդ
ինչպէս գրուած է ի Գիրք Յայանու-
թեան, կ'ըսէ Աւետարանիչն, թէ ան-
սաւ մեծ բազմութիւն մի Սրբոյ՝ որ
Աստուծոյ առջեւ կենային, ամէն ժո-
ղովուրդէ, ամէն ազգէ և լեզուէ, զորս
ոչ ոք կըրնար համբել : Եթէ այս թիւ

Ընտրելոյ՝ որ գիտեմք թէ մարդկան նուազագոյն մասն է, այնչափ շատ է՝ որ անհամար է, ապա որչափ մեծ պիտի ըլլայ Հրեշտակաց թիւն՝ որ սասնապատիկ աւելի են քան զմարդիկ: Եւ իրաւ կը վայելէր որ երկնաւոր թագաւորին արքունականքն այնչափ բազմաթիւ ըլլան. վասն զի կ'ըսէ Իմաստունն (Առակք, ԺԴ, 28). «Ի բազում զօրս» վառք թագաւորի՝ ի նուազէլ ժողովրդոց՝ բեկումն հզօրաց»: Թագաւորին մեծութիւնն և պատիւն՝ ժողովրդեանը բազմութիւնն է. հպատակաց քիչութիւնն ալ անոր ամօթ և անարգանք է: Աստուած գերագոյն իշխան և թագաւորաց թագաւոր ըլլալով և տէր տերանց, շատ աւելի կը վայելէր որ ունենայ մեծ ընտանիք և բազմաթիւ արքունիք այն ընդարձակ թագաւորութեան մէջ, այն անչափելի երկնաւոր պալատին մէջ: Ո՛հ, հոգի իմ, որչափ մխիթարութիւն և ուրախութիւն պիտի ըլլայ տեսնել այնպիսի գեղեցիկ արարածոց բազմութիւն

մի, որք այնչափ ազնիւ են շնորհօք, և այնչափ երանելիք փառօք: Ո՛հ, եթէ այն երջանիկ բաղձն ունենայիր՝ այն երկնաւոր գունդերուն մէջ գանձուլու, ընկեր ըլլալու այնքան իշխանաց և որդւոց Աստուծոյ, մանաւանդ թէ քու եղբարցդ. վասն զի այն գերափայլ և սիրալիւր հոգիք չեն ամաչէր զմարդիկ իրենց եղբայր ունենալու. որովհետեւ ինքն իսկ իրենց Տէրն՝ ամօթ չհամարեցաւ կոչուելու, այլ և ըլլալու իսկապէս մեզի եղբայր, մարդկային մարմին առնելով: Ո՛հ, որքան յօժարութեամբ դու ալ այն հրեշտակային ձայներուն հետ պիտի գովէիր և օրհնէիր քու Տէրդ, իրմէ այնքան բարիք ընդունելուդ համար:

Դ.

Նկատէ հիմա, այն զարմանալի կարգը, որով աստուածային նախախնաւ մտութիւնն սահմաներ և կարգաւորեր է այս փառաւոր հոգիները, թէ իրենց

Արարչին յարաբերմամբ և եթէ իրենց իրարու մէջ՝ աշխարհիս ուրիշ արարածոց յարաբերմամբ: Եւ նախ, եթէ նըկատես զանոնք դէպ առ Աստուած, մէջերնին զանազանութիւն չկայ. այլ աւմենքն ալ հաւասարապէս կը պատուեն և կը յարգեն զՆա, իբրեւ միակ իշխան և Տէր այն երկնաւոր քաղաքին: Ապա թէ նկատես զանոնք դէպ իրար, այնքան սուրբ շրեշտակաց բազմութեան մէջ չես գտներ շփոթութիւն մի, այլ դերագոյն կարգ մի, զարմանալի դասաւորութիւն մի, ըստ զանազան կերպ իմանալու, մէկն քան զմէկն աւելի բարձրը, աւելի արժանաւոր, ինչպէս որ Աստուած կը յայտնէ անոնց իր աստուածային գաղտնիքը, և կը ծառայեցընէ զանոնք մարդկան օգտին համար: Աւելի մանր իշնելով, բոլոր այն երանելի հոգւոց բազմութիւնքն՝ երեք Նուիրապետութեան կը բաժնուին, Վերին, Միջին և Ստորին. ամէն մէկ նուիրապետութիւն ալ երեք դաս կը բաժնուի, Վերին, Միջին և Ստորին:

Անոնց առաջին դասն են Սերովբէք, Քերովբէք և Աթոռք. իրենց անունէն կըրնաս հասկընալ անոնց կատարած պաշտօնը. վասն զի յատուկ է Աստուծոյ իր արարածոց յանձնելու պաշտօններուն յարմար անուն ալ տալ իրենց: Նկատէ ուրեմն առաջին կարգը՝ Սերովբէից, որոնք իբրեւ գաղտնի սենեկապանք և աւելի մերձաւորք երկնաւոր թագաւորին, իրենց անուան հասմատ, լի են և վառեալ սիրով, և հոգեւոր կրակ մի դարձած՝ միշտ կը բորբոքին աստուածային սիրով. և իրենց այս կրակով իրենցմէ վարի շրեշտակները կը լուսաւորեն: Նկատէ յետոյ Քերովբէները, որք այսպէս կը կոչուին իրենց լիուրի գիտութեան համար, և մեծագոյն մտաւոր լուսոյ մը՝ որ առաւել է քան իրենցմէ վարի հոգւոց վասն զի աւելի սպիծառ կերպով կը տեսնեն զԱստուած և աւելի շատ բան յԱստուած. որով իբրեւ թէ խորհրդապանք են երկնաւոր թագաւորին, լի գիտութեամբ և իմաստութեամբ,

զոր նմանապէս կը հազորդէն իրենցմէ վար եղող Հրեշտակայ: — Յետոյ նկատե զԱթոռս, որոնք իբրեւ ընտանիք և ներքին խորհրդապահք Աստուծոյ՝ այս վայելուչ անուամբ կոչուած են, իբրեւ Թագաւորական աթոռ և դահճ ըլլալով, որոց վրայ կերպով մի կը նստի և կը հանգչի աստուածային Վեհափառութիւնն. զոր և իբրեւ քահանայապետական դահճ մի՝ կը կրեն և կը տանին ուր որ երթան:

Իշխր հիմայ երկրորդ Նուիրապետութեան, յորում են երեք ուրիշ դասք հրեշտակայ, Տէրութիւնք, Զօրութիւնք և Պետութիւնք. որոնք մասնաւորապէս այս ստորին (աշխարհին) բաները կառավարելու համար կարգուած են: Եւ նախ նկատե զՏէրութիւնս, որք կը ներկայացնեն զտէրութիւնն գերագոյն իշխողին, և իբրեւ Թագաւորական նախագահք՝ կը հրամայեն իրենցմէ վարիններուն, և կ'առաջնորդեն անոնց իբրեւ աստուածային պաշտօնէից՝ կառավարելու զտիե-

զերս: Յետոյ նկատե զԶօրութիւնս, որոնք իրենց կարողութեամբ և զօրութեամբ՝ իբրեւ շուքով մի կը ծածկեն զանբաւ կարողութիւն Տիրոջն զօրութեանց կը կատարեն ամեն դժար բան, և իր ծառայութեան մէջ՝ ուրիշ արարածոց վրայ զարմանալի բաներ կ'ազդեն: Նկատե երրորդ Վետութիւնս, որոնք իբրեւ դատաւորք՝ գերագոյն և տիեզերական Տիրոջ հեղինակութիւնը և կարողութիւնը կը ներկայացնեն, և ունին պաշտօն սանձելու զօգեղէն զօրութիւնս, հեռացնելով յամենայն մարդոց իրենց վնասակար և արգելք եղող բաները, որպէս զի կարենան դիւրաւ հասնիլ իրենց փրկութեան:

Ինչեղով վերջապէս յերրորդ և վերջին Նուիրապետութիւն, յորում են ուրիշ երեք դասք, Իշխանութիւնք, Հրեշտակապետք և Հրեշտակք, նկատե Իշխանութեանց մեծագոյն և բարձրագոյն դասը, որոնք այսպէս կը կոչուին, որովհետեւ այս Նուիրապետութիւնս սահմանուած ըլլալով յԱստուծոյ՝ իր

Հրամանները կատարելու արարածոյ վրայ, այս առաջին դասն կը ներկայացընէ այն գերագոյն Իշխանը. և իրմէ կարգուած է կառավարելու այլեւայլ գաւառներ և առանձին թագաւորութիւններ: Գարձեալ, ասոնք իբրեւ աւելի գլխաւորք՝ անմիջապէս Աստուծոյ մէջ պատուէրներ ընդունելով՝ կը յանձնեն ստորակարգեալ Հրեշտակաց, նա եւ օգնութիւն տալով զանոնք կատարելու: Ասոնցմէ ետեւ կու գան երկու դասքն Հրեշտակապետաց և Հրեշտակաց, որք իրենց անուան համեմատ՝ իբրեւ գեապանք և պատգամաւորք կը զրկուին Աստուծոյ՝ յաշխարհս, այլ եւայլ պատճառաւ, և նա եւ իբրեւ պահապանք տեղերու: Այս երկու գասերու մէջ ուրիշ զանազանութիւն չըկայ, բայց եթէ այս՝ որ Հրեշտակապետք սահմանուած են մեծագոյն գործոյ համար, Հրեշտակք փոքրագոյն:

Ահա այսչափ քիչ բան մի կըրնանք իմանալ այն Աստուծոյ տան աստուածային ճարտարապետութեան և կար-

գաւորութեան վրայօք: Վասն զի եթէ մեր մտաց տեսութիւնն կարենար աւելի հեռու տեսնել, և աւելի մասնաւորապէս նկատել ամէն մէկ Հրեշտակի ընտութիւնը և պաշտօնը, պիտի գտնէր՝ որ ինչպէս իրենք առանձին պաշտօն և գործ ունին այն վերին Երուսաղէմի մէջ, այսպէս ալ մասնաւոր կարգով մի՛ շատ և շատ կը գեղեցկացընեն այն երկնաւոր թագաւորին արքունիքը և երանեւաց բազմութիւնը: Վասն զի ինչպէս կը տեսնենք այս մեր նիւթական երկինքը այնքան աստղերով զարդարուած, և մնորակաց թուէն զատ զանազան գունտերով և երկնային մարմիններով ալ, որոնք այնպէս զարմանալի կարգով կը շարժին, և կ'ազդեն երկրիս վրայ, նմանապէս և այն հոգեղէն և աներեւոյթ երկինքն ալ աւելի զարմանալի և աստուածային կարգով մի՛ ունի այլեւայլ պայծառ աստեղաց նման այնքան զանազանութիւն հրեշտակաց, որոց ձեռքով Տէրըն տիեզերաց իբրեւ այնքան մտը-

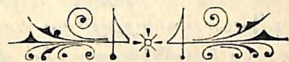
րակ աստղերէ կը շրկէ մեր էրկրիս՝ իր պարգեւաց և հոգեւոր շնորհաց աչգեցուծիւնները:

Ուրեմն հիմայ, ո՛վ հոգի իմ, եթէ Տիկինն Սաբայ լսելով Սողոմոնի իմաստուծիւնը և տեսնելով անոր պալատին վայելչուծիւնը, և իրեն ծառայող պաշտօնէից բազմուծիւնը, ինչպէս կ'ըսեն Ս. Գիրք, սաստիկ զարմանալով այն ամենիմաստուն թագաւորին խելքին, գրեթէ ապշած մնաց, և ըսաւ իւրեն. Երանի՛ անոնց՝ որ դիմացդ կը կենան, և երանի ծառայելից՝ որ արժանի կ'ըլլան երեսգ տեսնելու, և լսելու իմաստուծիւնդ (Գ թագ. ժ.). ո՛հ, եթէ դու ալ կարենայիր հասկընալ այն ճշմարիտ Սողոմոնին արքունեաց վայելչուծիւնը, գերազանցուծիւնը և կարգաւորուծիւնը, որ իր յաւիտենական իմաստուծեամբ և ճարտարուծեամբ այնպէս լաւ կազմեր և կարգաւորեր է, որչափ աւելի իրաւունք պիտի ունենայիր զարմանալու այն թագուհւոյ հետ, մանաւանդ թէ այն բարի մար-

գարէին հետ՝ այնպիսի գեղեցիկ բնակարանի փափաքով և սիրով պիտի մարտիր: Ի՛նչ մխիթարուծիւն, ի՛նչ ուրախուծիւն պիտի ըլլար քեզի, եթէ այս ներկայ կենաց ընթացքէն վերջը՝ կարենայիր դու ալ երթալ և այն երջանիկ հոգիներու հետ պատուել, և իբրեւ արքունական մի ծառայել այն Տիրոջ՝ որուն կը ծառայեն անոնք, և որու ծառայելն՝ թագաւորել է:

Ո՛վ սուրբ և մաքուր Նրեշտակք, ո՛վ դուք ճշմարտապէս երանելիք, որք անդադար կը կենաք ի ներկայուծեան Աստուծոյ, և մեծաւ ուրախուծեամբ կը տեսնէք այն երկնաւոր Սողոմոնին երեսը, որմէ այնքան իմաստուծեամբ լցուած էք, այնքան փառաց արժանի եղած, և այնքան ձիրքերով զարդարուած: Գուք լուսապայծառ աստղեր, որ այդպէս երջանկաբար կը փայլիք եթերական երկնից մէջ, կ'աղաչեմ, թափեցէք իմ հոգւոյս վրայ ալ ձեր երջանիկ հեղմունքը. կեանքս ամբիծ պահեցէք, յոյսս հաստատուն, վարքս

առանց յանցանաց, բոլոր սերս՝ առ
Աստուած՝ և առ ընկերս: Կ' աղաչեմ
զձեզ, երանելի Հրեշտակք, ձեր օգ-
նութեամբ՝ իբրեւ թէ ձեռքով՝ հաճե-
ցէք առաջնորդելու ինձ՝ խոնարհու-
թեան արքունական ճամբուն մէջ,
ուր դուք նախ քալեցիք. որպէս զի
արժանի ըլլամ ես ալ այս կեանքէս
վերջը՝ ձեզի հետ տեսնել երկնաւոր
Հօր երանելի երեսը, և ձեզի հետ դա-
սաւորել փոխանակ այն ատեղաց մե-
կուն՝ որք իրենց հպարտութեան հա-
մար երկընքէն վար ընկան:

ՄԱՍՆ Բ.

ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԵՇՏԱԿՔ

Ե.

Բ ԱՅՅ յետ նկատելու հրեշտա-
կային Նուիրապետութիւննե-
րը, կր վայլէ քննել այն երկ-
նային գունդերու անյաղթ զօ-
րապետը, Մեքայէլ Հրեշտակա-
պետը, որ իր մեծ եռանդեան և
հաւատարմութեանը արդեամբք
Աստուծմէ իշխան կարգուեցաւ
ամենայն Հրեշտակաց, որք այլեւ-
այլ պաշտօններով կը զրկուին
յաշխարհ: Գերերջանիկն Մե-
քայէլ պատուեցաւ այս անուամբ, որ
կը նշանակէ Ո՞վ է իրքեռ Աստուած.
վան զի երբ այն գունդ Արուսեակն
գլուխ վերուց, ուղեւով Աստուծոյ նը-

մանիւ, այս հզօր Հրեշտակապետս չկարենալով համբերել իր Տիրոջ այսպիսի նախատանաց, սաստիկ եռանդեամբ վառուած կանչեց և ըսաւ. Ո՞վ է իբրև Ստորաւ. Ո՞վ է իբրև Ստորաւ ո՞վ է այն յանդուգն կամ այնպիսի զօրաւորն՝ որ կարենայ նմանիւ Աստուծոյ: Իբրև թէ ըսէր, Չկայ ոչ յերկինս և ոչ ի բոլոր տիեզերս մէկն՝ նման Աստուծոյ: Ո՞վ ամենազօր Միքայէլ, արժանի մարդկան ամեն գովութեան և պատուոյ, որովհետեւ այդպէս հաւատարիմ և նախանձաւոր եղար Աստուծոյ փառաց:

Այս փառաւոր Հրեշտակապետս՝ ոչ միայն յաղթական եկեղեցւոյ մէջ այլ նաեւ զինուորեալ եկեղեցւոյ մէջ Աստուծոյ զանազան յատուկ շնորհքներ ընդունեցաւ. վասն զի, նախ հին օրինաց մէջ սինակոկային (Հրէից ժողովրդեան) պաշտպան և պահպան դրուեցաւ, յետոյ Նոր օրինաց մէջ իսխան և պաշտպան եկեղեցւոյ Աստուծոյ: Այս է այն քաջ զօրավարն և առաջ-

նորդն, որուն մեծարտուութեան և եռանդեան հետեւելով բարի Հրեշտակաց գունդերն, դէմ կեցան այն թուրուոր վիշապին յանդգնութեան, որուն գլուխը ջախջախելով՝ յաղթեց, և անոր բոլոր հետեւողներովը երկնքէն վար թօթափեց: Կարձեալ, ամէն առթի մէջ՝ երբ ալ որ պէտք եղաւ օգնել և պատերազմիլ հաւատացեալ ժողովրդեան համար, միշտ հօն պատրաստ գտնուեցաւ անյաղթելին Միքայէլ: Նա պատերազմեցաւ յԵփսոսս Աստուծոյ ժողովրդեան համար, շատ տեսակ հրաշքներով և նշաններով ազատելով Փարաւոնի գերութենէն: Նա այն հրեշտակն էր՝ որ այն սարսափելի գիշերը՝ Աստուծոյ հրամանաւ զարկաւ բոլոր Եփսոսացւոց անդրանիկ զաւակները: Նա քառասուն տարի զօրավարի և ճամբայ բացողի պէս առաջնորդեց Իսրայէլացւոց, Կարմիր ծովուն մէջ ընկղմեց Փարաւոնի բանակը՝ որ անոնց ետեւէն էր ինկերսպաննեց և ջնջեց այնքան մարդիկ և

բանակներ՝ որ անոնց կը հակառակէին.
և վերջապէս ազատելով հասուց այն
երկիրը՝ զոր Աստուած անոնց խոստա-
ցեր էր: Նա և յետ մահուան Մովսէսի՝
երբ խորամանկ սատանայն կը մտածէր
անոր սուրբ մարմնովը զԽարայեղացիս
ի կռապաշտուութիւն ձգել, այս զօրա-
ւոր Հրեշտակապետս՝ Աստուծոյ պատ-
ւոյ նախանձով վառուած և անոնց հոգ-
ւոց փրկութեան, դէմ կեցաւ անոր և
վարնտեց: Նոյն ինքն էրբ Խարայեղացիք
գերի քշուեցան ի Բաբելոն, և գերու-
թեան սահմանեալ ժամանակն լմըն-
ցաւ, եկաւ անոնց օգնելու և իրենց ա-
զատութեան ամեն արգելքները վեր-
ցընելու: Եւ թէպէտ այս գործոց և
տեղեաց մէջ ամեն տեղ յայտնի յի-
շուած չէ Միքայելի անունն, սակայն
ինքն Աստուծոյ գրուած ըլլալով պաշտ-
պան և պահապան այն ժողովրդեան,
կըրնամք ստոյգ համարիլ՝ որ կամ ին-
քըն անձամբ մէջ մտաւ, կամ ուրիշ
Հրեշտակներ Միքայելի յանձնելովը:
Դարձեալ բայ յընդհանուր պաշտ-

պանութենէ Ս. Եկեղեցոյ՝ այս փառա-
ւոր Հրեշտակապետս մասնաւոր պաշ-
տօն մ'ալ ունի. որ է ընդունիլ արդարոց
հոգիները, որոնք ելնելով այս աշխար-
հէմ կ'անցնին ի հանգերձեալ կեանս.
պաշտպանելու զանոնք թշնամոյն ու
ըողայթներէն և հակառակութենէն,
և հանելու զանոնք յատեան դատաս-
տանի Քրիստոսի, որպէս զի ընդունին
այն վարձքը՝ որ ամեն մէկուն արդեանց
համեմատ Աստուծոյ սահմանուի ա-
նոնց: Եւ դարձեալ. երբ աշխարհիս
վերջն հասնի, նորէն պիտի երեւնայ
այս ամենազօր Հրեշտակապետս՝ պա-
տերազմելու համար Նեախն հետ, որ
սուտուածուս հրաշքներով պիտի ջա-
նայ մուրեքընել հաւատացեալները, և
պաշտպանելու զԵկեղեցին Աստուծոյ՝
այն զարհուրելի հալածանքէն: Եւ յետ
այս յաղթութիւնը կատարելու, և
խաւարին լշխանը կապկապելու դժո-
խային անդընդոց գըրոյն մէջ, նոյն
Հրեշտակապետն պիտի հնչէ այն սահ-
ւոր փողը, որոյ ձայնէն ամեն մեռեալք

պիտի յառնեն և կենան յաւիտենա-
կան Գատաւորին առջեւ, ըսելու այն
վերջին վճիռը, որով արդարք յաւի-
տենական փառօք պիտի վարձատրուին,
ընդհակառակն մեղաւորք յաւիտենա-
կան տանջանայ դատապարտին: Այն
ատեն ալ ժամանակ պիտի չըլլայ ողոր-
մութեան և շնորհաց, այլ անաշու-
արդարութեան. և ամէնքն՝ Աստուծոյ
արդար դատաստանաւ պիտի որոշուին
երթալու այն տեղը՝ որուն ամէն մէկն
այս աշխարհիս մէջ արժանի եղաւ:

Ո՛վ անյաղթելի իշխան և հաւատա-
րիմ պահապան Եկեղեցւոյ Աստուծոյ
և հոգւոց հաւատացելոց, որ միշտ
այնչափ սիրով և եռանդեամբ մտար
այնքան պատերազմներու, և այնչափ
գործոց աշխատեցար, ոչ քեզի համբաւ
և համարմունք ստանալու համար, ինչ
պէս կ'ընեն աշխարհիս զօրապետք, այլ
մեծցընելու և պահպանելու համար
այն փառքը՝ զոր ամենքս ալ պարտա-
կան եմք տալ Աստուծոյ. նոյնպէս ալ
մարդկանց փրկութեան փափագելովք՝

եկու, կ'աղաչեմ, օգնելու իմ հոգւոյս
ալ, որուն հետ միշտ և մեծ վտանգով
կը պատերազմին՝ մարմին, աշխարհ, և
սատանայ, իր թշնամիներն. և ինչպէս
որ դու էիր առաջնորդ Խարայեւացւոց՝
անապատին մէջ, յանձն առ ըլլալու
նա եւ այս աշխարհիս անապատին մէջ՝
հաւատարիմ ճամբայ ցուցընող, զիս
ապահովապէս հասցընելու այն երջա-
նիկ հայրենիքը՝ ուսկից ամենքս ալ
պանդուխտ եմք: — Ո՛վ հոգի իմ, երբ
գայ այն վերջին ժամն քու (ճամբոր-
դութեանդ) օրուան, երբ հասնիս այն
ահաւոր և վտանգաւոր անցքին, ուր
պիտի ստիպուելիս հանել թողուլ քու
այգչափ սերած մարմինդ, և մերկ ու
մինակ անցնիլ այն վշտաց և մահուան
ամենանեղ դռնէն, և դժոխային իշխա-
նութեան այնքան դունդերու մէջէն՝
որ քու մահուչափ թշնամիքդ են, և ա-
նութի առիւծներու պէս չորս կողմդ
պիտի ժողովուին մունչալով, զքեզ յա-
փըշտակելու և կրանելու պատրաս-
տուած. ո՛հ, եթէ այն վայրկենին՝ այս

անյաղթելի Հրեշտակապետն, ինչպէս որ միշտ տեսնուեցաւ պատրաստ ամեն հաւատացեալ հոգւոց կարօտութեան ատեն, ուզենայ իր պատուաւոր գունդ գոյն քեզի ալ օգնութեան գալ և քեզի համար պատերազմիլ, և իրեն պաշտպանութեան ամենամուր վահանովը՝ զքեզ ապահովապէս անցընելու թշնա մեացդ միջէն, քեզի պաշտպան կենալ, քեզի համար պատասխան տալ, և իր աղաչանօք մեղացդ թողութիւն խընդդէր և վերջապէս, զքեզ իր յաղթական դրօշին ներքեւ առնելով՝ առաջ նորդեւ մտցընել զքեզ այն երջանիկ և սուրբ լուսոյ մէջ, ուր ինքն և ամեն Հրեշտակը և ընտրեալ որդիք լուսոյ՝ կը փայլին իրենց Ստեղծողին յաւիտենական ուրախութեամբ և ցնծութեամբ. — ո՛հ, ինչպէս հանգիստ պիտի ըլլաս այն ատեն, և որչափ մխիթարութեամբ ու գոհութեամբ սրտի պիտի թողուս եղնես այս աշխարհէս:

Յետ փառաւորեալ Միքայէլ իշխանին՝ նկատէ Քաբրիէլի արժանաւորութիւնը և գերագոյն յատուկ ձեռքերը. որ թեպէտ ի գիրս Հրեշտակ կը կոչուի, սակայն պէտք չէ կարծել թէ ըլլայ այն ստորին կարգի եղողներէն, որոնք կը զրկուին մարդկան օգնութեան և ծառայութեան, այլ թէ Հրեշտակէ աւելի է, այսինքն Հրեշտակապետ է, և Հրեշտակապետաց մէջ ալ առաջին: Վասն զի ինչպէս այն խորհուրդն զոր եկաւ աւետելու՝ հասարակ գործ կամ խորհուրդ մի չէր, այլ Աստուծոյ գործոց մէջ ամենէն գերագոյնն և ազնիւն, այսպէս ալ հաւատալու է որ այս աստուածային պատգամաւորս ամենէն բարձր և արժանաւոր անձանց մէկն էր՝ այն Նուիրապետութեան կարգին մէջ: Սա է այն երկնաւոր փեսային հաւատարիմ՝ բարեկամն, որ իմանալով անկէ իր մարդկութեան խորին գաղտնիքը՝ առաջին

եղաւ զայն յայտնելու աշխարհի: Սա է այն շնորհալի փեսաւերն՝ որ միջնորդ եղաւ Աստուծոյ Բարձրելոյ և Նազարեթի խոնարհ Կուսին, յաւիտենական Բանին և մեր մարդկային բնութեան:

Հիմայ այս Հրեշտակապետին արժանապատուութիւնը լաւ իմանալու համար, Աստուծմէ իրեն յանձնուած պաշտօնները նկատէ մասնաւորապէս: Եւ նախ. ինչպէս Սուրբք ոմանք կը հաստատեն, կըրնանք հաւատալ որ ինքն տրուած ըլլայ յատուկ պահպան ամենասուրբ Կուսին. և ինչպէս որ Աստուած ոչ յերկինս և ոչ յերկրի քան զՍ. Կոյսն Մարիամ աւելի սիրելի և արժանաւոր մէկն ունէր, այսպէս ալ կըրնամք մտածել թէ ինչպէս աշխարհիս թագաւորք իրենց ամենէն սիրելի բաները՝ իրենց ամենէն պատուական պաշտօնէից կը յանձնեն, այսպէս ալ այն երկնաւոր արքունեաց մէջ փառաւորեալն Քաբրիէլ պէտք էր որ ըլլայ երկնաւոր թագաւորին ամենէն սիրելիներէն և հաճելիներէն մէկն:

Նկատէ գարձեալ այս երանելի Հրեշտակապետիս մէկ ուրիշ պաշտօնը, այսինքն է Ամենասուրբ Երրորդութեանն պատգամաւոր զրկուելն այնպիսի բարձր և կարեւոր գործոյ մի, ինչպիսի է Մարգեղութիւն միաձին Որգւոյն Աստուծոյ, բոլոր աշխարհիս ազատութեան և փրկութեան համար: Ուրեմն շատ յարմար է իրեն անունն Քաբրիէլ, անուն խորհրդաւոր, որ կը թարգմանուի Մարդ - Ստորաժ. որովհետեւ ինքն աւետեց աշխարհի զՔրիստոս, որ միանգամայն Աստուած էր և պիտի ըլլար մարդ: — Գարձեալ, այս Քաբրիէլ անունս յատկապէս կը նշանակէ Զօրոշքիս Աստուծոյ. և այս՝ մասամբ նոյն գործոյն համար՝ զոր աւետեց աշխարհի, որ էր այն ամուր և երեքպատիկ կայն, այն ամենապինդ միաւորութիւնն աստուածային բնութեան Քրիստոսի՝ մարմնոյ և ամենասուրբ հոգւոյն հետ՝ ի միում պարզ ենթակայի և անձին յաւիտեական Բանին, ինչպէս որ գրուած է.

«Առասան երեքկին՝ ոչ վաղվաղակի խը
զեացի» (Ժողով Դ:)— Գարձեալ, զօրու-
թիւն Աստուծոյ կ'ըսուի, որովհետեւ
իր զեսպանութեամբն միջնորդ եղաւ՝
որ տրուի մեզի աստուածային զօրու-
թիւն, երբ առնու Աստուած մարդ-
կային բնութեան հետ անոր ակարու-
թիւնն ալ: Ուրեմն մարդ իկ այս զօրու-
թեամբ այնպէս սրտոտ և ուժով ե-
ղան, որ վերջը մարդկային ամէն ու-
ժէ և զօրութեանէ վեր բաներ գործե-
ցին:

Հրեշտակ, իրաւ որ հզօր, օրովհե-
տեւ ոչ միայն քու գեսպանութեամբդ
աստուածային զօրութիւն բերիր, այլ
նա և զնոյն խիզ վԱստուած բերիր, որ
մարդկանց քան զամէն զօրաւոր զօրա-
ւորագոյն է, որ կողպատելով և հալա-
ծելով յաշխարհէ այն հզօր զրահաւո-
րը՝ որ այնքան տարիներ (դարեր) բռնա-
ւորի պէս կը տիրէր հօն, ազատեց զմեզ
անոր ծառայութեանէն, և նորէն դար-
ձուց մեզի Աստուծոյ որդեգրութեան
պատիւը:

Ի.

Կը մնայ հիմայ որ յետ նկատելու
Մեքայէլ իշխանին եռանդը և նշանա-
ւոր գործերը, Գաբրիէլ Հրեշտակա-
պետին ալ խորհրդաւոր զօրութիւնը,
մտածել նա և Ռափայէլ հրեշտակին
փութաջան սէրը. որ, ինչպէս ինքն
ըսաւ, ըլլալով մէկն եօթն Հոգիներէն
որոնք միշտ Աստուծոյ առջեւ կը կե-
նան, հաւատալի է որ ըլլայ ալ արքա-
յութեան գլխաւոր Հրեշտակապետ
ներէն մէկն: Նոյնպէս ալ մտածենք
այնքան շատ բարիքները, զոր ամէն
մարդ թէ իր մարմնոյն համար և թէ
իր հոգւոյն՝ կ'ընդունի իր պահապան
հրեշտակէն: Որովհետեւ այս փառա-
ւորեալ Ռափայէլ թէ իր անուանն
համար և թէ իր գթութեան գործոց՝
զոր ըրաւ ծեր Տովբիթայ և անոր (Տու-
բիա) որդւոյն, եղաւ ճիշդ օրինակ և
յայտնի պատկեր մի այն ամէն բանի՝
զոր կ'ընեն մեզ Պահապան հրեշտակք:
Եւ նախ, շատ յարմար է իրեն Ռափա-

յէլ անունն, որ կը նշանակէ Դեղ Աստուծոյ. այն գեղին ներգործութեան համար՝ զոր յիրաւի ըրաւ թէ հոգեւորապէս պատանի Տուբիային, և թէ մարմնաւորապէս անոր ծերունին հօրը, նորէն աջաց տեսութիւն տալով:

Եւ միթէ ուրիշ քան է Պահապան հրեշտակիդ քեզի ըրածը, բայց եթէ բժշկութիւն, և բժշկութիւն թէ ըստ հոգեոյ և թէ ըստ մարմնոյ, ինչպէս որ քիչ մի վերջը պիտի ըսեմ: Ուրեմն այս բանս աղէկ հասկընալու համար՝ մտածէ որ մարդկան կենաց վիճակքն երեք են. մէկն՝ մինչ գեռ մարդ մօրը ծոցում է. երկրորդ՝ ծնանելէն մինչեւ ի մահն, և իր հոգւոյն առանձնական գատաստանը. երրորդ, իր մահուանէն վերջը ըլլալէն: Արդ այս երեք վիճակաց մէջ ալ, Ռափայէլ հրեշտակի ամէն ըրածներուն համեմատ՝ մտածէ բու Պահապան հրեշտակիդ քեզի ըրած մասնաւոր պաշտօնները: Առաջին վիճակին նկատմամբ՝ կը պատմեն Ս. Գիւրջ, որ Տովբիթ ուզելով իր որդին երկար

ճասրորդութեան մի ղրկել, ընկեր մի կ'ուղէր որ հետը խաւրէ. այն ատեն գեռ իր բարի զաւակն տունէն չելած, Աստուած իր Հրեշտակը խաւրեց, որ մարդու կերպարանքով երեւնալով՝ ինք զինքը պատրաստ ցուցուց ընկեր և առաջնորդ ըլլալու բոլոր այն պանդըխտութեան մէջ: Ո՛վ անչափ գթութիւն և խնամք Աստուծոյ, աւելի քան հօր մի. որ քու մօրդ ծոցէն ելնելէդ առաջ, յառաջ քան քու գիտնալը թէ թշնամիներ և վտանգներ պիտի ունենաս, հրամանեց Աստուած այն երջանիկ հոգիներուն մէկուն՝ որք միշտ կը տեսնեն և կը վայլեն իր աստուածային երեսը, և յատուկ անոր՝ որ առաջուց քու մօրդ պահապան եղած էր, որպէս զի վրադ հոգ ունենայ, այն փափուկ վիճակէդ սկսած՝ ուր շատ վտանգաց ենթակայ էիր, պահպանելու անոնցմէ զքեզ ալ մայրդ ալ. որպէս զի կարենաս առանց արգելքի հասնիլ մկրտութեան շնորհաց, և Աստուծոյ որդւոց թիւը գրուիլ: Բայց լնչ կ'ըսեմ թէ

Աստուած յիշեց զքեզ ու խնամք ունե-
ցաւ վրադ՝ երբ դեռ մօրդ ծոցում էիր .
դեռ ալ աւելի . Ի յաւիտենից՝ յառաջ
քան շրեշտակները ստեղծելը, յառաջ
քան որ և է բան ընելը, երբ դեռ ոչ
անդունդք կային, երբ դեռ երկնից և
երկրի հիմերը չէր դրած, Աստուած
յիշեց զքեզ, ո՛վ ողորմելի մարդ, և հո-
գաց քու փրկութիւնդ: Եւ թէպէտ
իր աստուածային մտօք առաջուց տե-
սաւ քու ապերախտութիւնդ և անար-
ժանութիւնդ, Ի վերայ այսր ամենայ-
նի՝ միայն իր բարութեամբն՝ առանց
քու արդիւնք մի ունենալուդ, ոչ մի-
այն սահմանեց քեզի այն օգնութիւնը
տալ, այլ նա և այն ամենայն բարիքը՝
զոր Ի վայրկեանէ քու յղութեանդ ընդ-
ունէր էս և պիտի ընդունիս՝ մինչեւ
այն վերջին մեծ վայրկեանը, Ի վեր քան
զամէն բարիք, որ է քու յաւիտենա-
կան երջանկութիւնդ:

Ը.

Գալով կենացդ երկրորդ վիճակին,
երբոր ելար եկար Ի լոյս աշխարհիս,
Ս. Գիրք դարձեալ կ'ըսեն, Թէ ինչ-
պէս որ Ռաֆայէլ հրեշտակ Տուբայի
հետ հօրը տունէն ելնելու ատեն՝ խոս-
տացաւ տանիլ զայն ողջ առողջ, և բու-
լոր այն ճամբորդութեան մէջ հաւա-
տարմութեամբ ընկերացաւ, այսպէս
երբ որ դու ծնար, Աստուած մէկէն
քեզի ընկեր տուաւ այս երկնային քա-
ղաքացիներէն մէկը. որպէս զի իբրեւ-
քու յատուկ պահապանդ և վարժա-
պետդ զքեզ պաշտպանէ, և ըլլայ յեր-
կինս առ Վեհափառութիւն Աստուծոյ
քու բարեսօսդ. վասն զի այս կենացս
մէջ ամենքս ալ տղոց պէս եմք, և կարօտ
եմք խնամողի և սովորեցընողի՝ որ մեզի
առաջնորդէ, և երբեմն ձեռքերնէս
բռնէ և հաստատէ, որ չըլլայ թէ ոտ-
քերնիս մեղքի մի քարի զարնուին. և
երբեմն ալ վտանգաւոր անցնելու տեղ
մի՛ զմեզ իր գիրկը առնու, որպէս զի

ապահով անցնինք, և անցնենէս վեր-
ջը տեսնենք վտանգը:

Երկրորդ. ինչպէս հրեշտակն Ռա-
փայէլ առաջնորդելով Տուբիայ պա-
տանուոյն այն ճամբորդութեանը մէջ,
բարի խրատներ և յիշելիքներ կու տար
իրեն, և որովհետեւ պիտի կարգըւէր
նա՝ մասնաւորապէս յիշեցուց թէ ինչ-
պէս կը վայլէ սկսել զամուսնութիւն,
ոչ իբրեւ մարմնասէր մարդիկ, հապա-
շատ աղօթքով, (Տովբ. ԺԲ). այսպէս ալ
քու Պահապան հրեշտակդ՝ անդադար
քեզի բարի խրատներ կու տայ և կ'ազ-
դէ սրտիդ, ամեն գործերդ ուղղելով-
վասն զի ինքն է որ կը յորդորէ և կը
դրդէ զքեզ շատ բարի գործեր ընելու,
զորոնք առանց իրեն օգնութեան չէիր
կըրնար ընել. և զայս՝ երբեմն յօժա-
րեցընելով զքեզ Տեառն մերոյ Քրիս-
տոսի և Սրբոց օրինակներով, երբեմն
կամբք վառելով մտածութեամբ բա-
րութեանն Աստուծոյ և իրեն անչափ
բարերարութեանց. երբեմն ալ լու-
սաւորելով միտքդ՝ հանդերձեալ դա-

տաստանին և դժոխոց տանջանաց վա-
խովը:

Երրորդ. կը շարունակէ Ս. Գիրք
պատմելու այն բարիքները զոր ընդու-
նեցաւ Տուբիա Ռափայէլ հրեշտակէն,
թէ իր անձին վրայ և թէ ժամանակա-
ւոր ընչից. և նախ, երբ Տուբիա Տիգ-
րիս գետոյն եզերքը գնաց լուացուելու
համար, վրան մեծ ձուկ մի յարձըկե-
ցաւ զինքը կլանելու. բայց Հրեշտակն
պաշտպանեց և ազատեց զնա ի վտան-
գէն. ուզեց ալ որ այն ձկան լեզին
առնու, որով իր հօրը կուրութեան
բժշկութիւն ըլլայ: Ասիկէց զատ, նոյն
Հրեշտակն ոչ միայն ձեռք բերաւ այն
ստակը՝ որոյ համար զրկուած էր Տու-
բիա, այլ և ժառանգ ըրաւ զանիկայ բո-
լոր ստացուածոց իր անեղոյն, Հոս-
գուէլի:— Արդ ինչ կ'ընեն մեր Պահա-
պան հրեշտակքն, եթէ ոչ՝ անդադար
հսկել մեր վրայ, որ հարկաւոր ատեն
օգնեն մեզի, ինչպէս կ'ընէ մայր մի՛ որոյ
աչքն միշտ իր փոքրիկ տղուն վրայ է,
որ չըլլայ թէ ընկնայ կամ կերպով մի

փաստուի: Հիմայ մտածէ, թէ որքան մարմնաւոր վտանգներէ ազատ պահէր է զքեզ, որոց մէջ կըրնայիր ընկնիլ, ինչպէս շատ ուրիշներն. և որչափ հոգով քեզի ժամանակաւոր բարիք ճարեր է. ինչպէս, առողջութիւն, ոյժ և ուրիշ օգնութիւններ, որպէս զի կարէնաս քու վիճակիդ պատշաճ ապրիլ, և այն ամէն բան՝ որ քու փրկութեանդ համար աւելի հարկաւոր կը ճանչնար:

Չորրորդ. Ինչպէս հրեշտակն Ռափայէլ, (և այս ինքն ըսաւ), կը հոգար Աստուծոյ առջեւ հանել Տուբիայի աղօթքները և բարի գործերը, այսպէս մեր Պահապան հրեշտակն ալ մեզի համար գործակալի մի պաշտօն կը կատարէ Աստուծոյ առջեւ, ներկայացընելով անոր քու աղօթքներդ, քու բաղձանքդ, և այն ըրած քչիկ մի բարի գործերդ: Աստուծոյ կողմանէ ալ միշտ քու հոգւոյդ պարգեւ մի, աստուածային շնորհք մի բերելով: Ո՛հ, թէ կարելի ըլլար տեսնել թէ որչափ յօժարութեամբ հրեշտակք կ'էշնեն և

կ'իշնեն մեր վրայ, ինչպէս այն սանդղղին վրայ՝ զոր տեսաւ Յակովբ նահապետ (Կնիգ. ՀԸ): Կ'էշնեն՝ մեր կարօտութիւնները ներկայացընելու, աղաչելով զՀայրերկնաւոր և ինդրելով որ ողորմի մեզ: Կ'իշնեն՝ նոյն Հօրմէն բերելով մեզ սուրբ ազգմունք, բարի մտածմունք և ուրիշ աստուածային օգնութիւններ. երբեմն ալ հայրական յանդիմանութիւններ՝ զմեզարթընցընելու և զլսատացընելու համար, որպէս զի ջըլլայ թէ այս աշխարհիս հետ դատապարտուելիք (Ս. Կորնթ. ԺԱ):

Հինգերորդ. Ինչպէս որ Հրեշտակն Ռափայէլ սովորեցուց Տուբիայի ստանան հալածելու կերպը, որպէս զի չախրէ իր վրայ, և ինքն խօսի Հրեշտակն ալ կռուեցաւ անոր դէմ՝ պատանին պաշտպանելու համար (Տովբ. Բ, 6), այսպէս մեր Պահապան հրեշտակն ալ իբրեւ հաւատարիմ զօրավար մի՛ որուն յանձնուած ըլլայ բերդ մը պաշտպանել, արթուն կը կենայ որ ջըլլայ թէ թշնամին ոչ բռնութեամբ ոչ խաբէու-

Թեամբ կարենայ յաղթել մեզի: Վասն զի այս սուրբ Հրեշտակք այն հաւանաբարիմ պահպանքն են, որոց համար ըսաւ Տէրն, Թէ դրեր է Երուսաղեմի պարըսպաց վրայ, որ գիշեր ատեն հըմկեն և պահպանեն իր հօտը, որպէս զի չըլլայ Թէ դժոխայնն գայն՝ Թշնամին մեր՝ յանկարծ առիւծի պէս յափշտակէ մեր հոգիները:

Այս Պահպան հրեշտակաց կը պատշաճին ՅայտնուԹեան խօսքն (Գ, 2), « Լեր արթուն և հաստատեա » . արթուն կեցիք և հաստատէ . վասն զի Պահպան հրեշտակն արթուն կը կենայ սատանայի դէմ, անոր յարձակմունքը արգելլով, անոր հարուածներէն պաշտպանելով, ուժն ալ կոտորելով՝ որ շատ չըօրանայ մեր վրայ: Ուրիշ կողմէ ալ կը հաստատէ զմեզ, երբեմն մեզաց առիթները հեռացընելով, երբեմն ետ կեցընելով զմեզ մոլուձիւններէ և մեղքերէ, որոց մէջ գիւրաւ կ'ընկնենք եթէ չօգնէր մեզի . կամ սովորեցընելով մեզի՝ Թէ ինչպէս պէտք է մենք մեզի

օգնեմք փորձուԹեանց մէջ. երբեմն ալ քաջալերելով և սիրտ տալով մեզի՝ երբ փորձուԹիւնք պատերազմին և նեղին զմեզ, և վերջապէս խնդրելով յԱստուծոյ մէջի ոյժ և շնորհք տալ՝ համբերուԹեամբ դէմ կենալու և յաղթելու համար:

Վեցերորդ . ինչպէս դարձեալ Հրեշտակն Ռափայէլ՝ որպէս զի սատանայ չի սպաննէ զՏուբեա, ինչպէս իր կնոջ առաջին ամուսինները, բռնեց կապեց և քշեց զնա անապատ տեղ մի. այսպէս մեր բարի Հրեշտակն ալ մասնաւորապէս մահուան ատեն մեր քով կը կենայ, պաշտպանելու ամեն ատենէ աւելի, և սատանայի հնարքներէն և հակառակուԹիւններէն ազատելու համար, որ այն ատեն քան ուրիշ ամեն ատեն՝ չորս կողմ կը պտտուի՝ որ կարենայ մէկը յափշտակել (Ս Պետր . Ե) . մասնաւորապէս, չի Թողուր որ ընկնինք այն մեղաց մէջ՝ որոնց այն ատեն աւելի վտանգ կայ . ինչպէս են Թերա հաւատուԹիւն և յուսահատուԹիւն .

որպէս զի կարենամք սղատիլ այս աշխարհիս ԹշուառուԹիւններէն և երթալ երկնաւոր հայրենիքը: Եւ երբ հոգինիս ելնէ մարմինէն՝ նոյն հրեշտակըն անոր ընկերանալով՝ կը մխիթարէ և կը զօրացընէ՝ որ վստահուԹեամբ երեւնայ Աստուծոյ դատաստանարանին. կը յիշեցընէ իրեն Յիսուսի անգին արդիւնքը, որոց վրայ պէտք է ապաւինիլ այն դատաստանին ատեն: Եւ երբ աստուածային վճռով սահմանուի քաւարանի պատժով մաքրել մնացած աղտը, ճոն ալ ստէպ կու գայ տեսնել զինքը, մխիթարել, և աւետիս տալ՝ որ իրեն համար այս աշխարհիս մէջ օժանդակուԹիւն կ'ըլլայ, և ապահովցընելով զնա որ վերջապէս պիտի փրկուի:

Թ.

Իսկ քու երրորդ և վերջին վիճակիդ վրայօք, մտածէ ինչ որ ամենէն էտքը ըրաւ հրեշտակն Ռափայէլ. երբ տուաւ Տուբեայ պատանւոյն՝ կինը, և հարբս.

տացուց իր աներոջ ամէն ստացուածով. շատ ու շատ պարգէւներով և հարստութեամբ դարձուց զնա իր հօրը տունը. ուր այնչափ աւելի ուրախուԹեամբ ընդունուեցաւ՝ որչափ որ մեծ եղած էր արտմուԹիւնն իր ուշանալուն համար և կորսուելու վախին (Տովբ. Զ, 10): Հիմայ մտածէ նաև քու հաւատարիմ պահապանիդ պաշտօնը, որ՝ երբ հոգիդ մաքրուի ամէն բիծէ, և իր երկար և վտանգաւոր պանդրխտութեան վերջը հասած ըլլայ, բարի Նըրեշտակդ իբրեւ երկնաւոր փեսաւէր յետ կատարելու հարմնիստութիւնը, չէ Թէ Հագոուելի մի աղջկան հետ, այլ քու հոգւոյդ և երկնաւոր փեսային՝ հետ, տեսակ տեսակ տուրքերով և աստուածային շնորհքներով զարդարած պիտի տանի մտցընէ զայն ուրախութեամբ՝ յերկինս, այն վերին Երուսաղէմը, որ է մայր մեր. և ճոն մեծ հանդիսով և խնդուԹեամբ ամենայն Հրեշտակաց և Սրբոց արբայութեան, որք այնչափ ատենէն ի վեր կը սպասէին, պիտի

ներկայացրնէ զնա երկնաւոր Հօրը. որ պէս զի անոր աստուածային ձեռքէն ընդունի զպսակ փառաց և այն երանութեան՝ որ պատրաստուած էր անոր ի յաւիտենից, և որու համար մենք ամեն թշուառքս ալ հիմայ այս արտասոււայ հովտիս մէջ փափագելով կը հառայեմք:

Ո՛հ, հազար հազար անգամ երջանիկ հոգի, որ հաւատարիմ ըլլալով իր Արարչին և հնազանդ իր Պահպան հրեշտակին բարի խրատուց, յետ գովութեան արժանի կերպով անցընելու իր կենաց տարիները, նոյն այն հրեշտակին ձեռքով պիտի մտնէ այն երջանիկ հայրենիքը, այն արգարոց յաւիտենական տաղաւարները: Հօն պիտի կատարուին ճմարիտ հարսանիք Քառին իր սիրելի հարսին հետ. հօն պիտի ըլլայ լիովի ուրախութիւն, կատարեալ խաղաղութիւն և հանգիստ անվախճան (Յայտն. ԻԱ):

Բայց դու, հոգի իմ, ի՞նչ ըրիր բոլոր կենացդ մէջ, բայց եթէ յանցանք ըս-

տեղծողիդ դէմ, և զգուանք քու բարի Պահպան հրեշտակիդ. ի՞նչ մխիթարութեամբ հիմայ կըրնայ սա զքեզ Հօրդ գիմաց հանել. և դու ի՞նչ երեսով կըրնաս իրեն երեւնալ: Ո՛հ, վայ, Աստուած իմ, յուսահատիմ արդեօք:— Քաւ լիցի. այլ գիտնալով որ անհամար են քու ողորմութիւնքդ, և այն աւետարանին յիշած բարի հօր անձամբ՝ այնքան գթով ընդունեցար զզջացող որդին (Ղուկ. ԺԵ), կը յուսամ որ եթէ էս ալ ցաւելով և զղջալով դառնամ քեզի, ո՛վ Հայր իմ, չէս վառնաեր զիս, այլ իբրեւ գթած հայր կ'ընդունիս զիս. և թէ ոչ իբրեւ հնազանդ որդի, գոնէ իբրեւ ապաշխարող որդի:

Հիմայ ուրեմն ի՞նչ փոխարէն կըրնանք տալ Աստուծոյ մեծ վայելչութեան, մեր իրմէ այնչափ պէսպէս ընդունած բարեաց համար. (Սաղմ. ԺԺԵ, 3). վասն զի պարտական եմք Արարչին՝ որ պատուիրեց իրեն Հրեշտակաց որ պահպանեն զմեզ մեր ամեն ճամբաներուն մէջ. նոյնպէս շատ պար-

տական եմք նոյն մեր Պահպանն հրեշտակաց՝ իրենց մեր վրայ ունեցած մեծ սիրոյն և ջուշած հաւատարիմ խնամոց համար: Տես հիմայ, ինչ փոխարէն կըրնաս ընել քու հաւատարիմ Հրեշտակիդ, և որ պարտքդ է որ ընես: Նախ. քու Հրեշտակիդ մեշտ քովդ գրտ նուելուն համար՝ կը վայլէ պատիւ, յարգանք և ջերմեռանդութիւն. զգուշանալով չընել բան մի իր առջեւ՝ ինչ որ քեզմէ որ և է վերագոյն մարդու մի դեմաց չէիր ըներ. վասն զի վայ քեզի, եթէ այդ սուրբ Հրեշտակդ նեղանալով քու անհոգութեանցդ և մեղացդ համար՝ զքեզ անարժան համարի իր ներկայութեան և հրեշտակային այցելութեան: Ասկէ զատ, կան շատ առաքելնութիւնք որ հաճոյ են սուրբ Հրեշտակաց, և կը փափաղին տեսնել մեր հոգւոց վրայ. մենք ալ պէտք է որ ամենայն ջանքով ունենամք: Այսպիսիք են, Ժուժկալութիւն, Ողջախոհութիւն, Կամաւոր աղքատութիւն, շատ հեղ Նաւաջանք՝ ջերմեռանդն արցուն:

քով և տարուկ սրտանց աղօթքներով. բայց ամենէն աւելի՝ Միութիւն, Խաղաղութիւն և եղբայրական Սէրն՝ որ է ամէն բանէ վեր, կ'ուզեն մեզմէ Հրեշտակքն խաղաղութեան:

Ո՛վ հոգի իմ, ո՛վ գեղեցիկ պատկեր Ստեղծողիդ, եթէ հասկընայիր դու քու պատիւդ, ո՛րչափ Աստուծմէ սիրուած և արժած ըլլալդ, և ո՛րչափ Հրեշտակներուն ալ յարգի ըլլալդ, անշուշտ՝ զքեզ այնքան Պատուողին քէմ այգպիսի նախատինք չընելու համար, և քու հաւատարիմ Պահպանիդ այգպիսի տժգոհութիւն չտալու համար, այգպէս դիւրու զքեզ մեղաց դարձութեամբ և տգեղութեամբ չէիր աղտեղացընէր և անպատուեր: Վասն զի եթէ երկինքը մեղաւորի մի դարձի համար այնքան ուրախութիւն կ'ըլլայ բոլոր Հրեշտակաց, (Մատ. ԺԸ, 14), ինչ տիրութիւն և տհաճութիւն չես կարծեր որ զգայ քու բարի Հրեշտակը, երբ դու մեղքով մի ընկնիս Աստուծոյ շնորհքէն. ո՛հ, եթէ նա արեւն

ունենար թափելու և կեանք մի տալու
համար, ՚րջափ յօժարու թեամբ՝ նման
քու Տիրոջդ կու տար, զքեզ փրկելու
համար: Զանձ ուրեմն զարդարելու
զքեզ այն առաքինու թիւններով՝ որ
կ'ուրախացընեն զՀրեշտակս և փառք
կու տան Աստուծոյ. որպէս զի այս
սերմերէն, այս անգին արգիւնքներէն,
հրեշտակային առաքինու թեանց նման՝
դու ալ կարենաս ամենանուշակ պտուղ-
ներ քաղել, նման նոյն իսկ Հրեշտակաց
արգիւնաշահ պսակին:

Խ Օ Ս Ա Կ Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա ՂԱԶԻ զՏէր մեր Աստուած, որ
ինչպէս ինքն զարմանալի կարգաւ
բաժնեց իր Հրեշտակաց զանազան գոր-
ծեր և պաշտօններ՝ մարդկանց օգտին
համար, այսպէս ալ հաճի շնորհել քեզի՝
որ այն ամեն երանեալ հոգիք՝ որք միշտ
Աստուածային մեծ վայելչու թեան զի-
մաց կը կենան և կը ծառայեն, քու
կեանքդ ալ միշտ պահպանեն և պաշտ-
պանեն քու անգու թ թշնամիներէդ. և
ինչպէս որ իրենց այնչափ առատ շնորհք
պարգեւեց, այսպէս ալ հաճի անոնց
ինդիրքով տալ քեզի շնորհք նմանելու
անոնց խոնարհու թեան, սիրոյն և մա-
քրու թեան. որպէս զի երկրիս վրայ հը-
րեշտակային կեանք մ'անցընելով՝ ար-
ժանի ըլլաս հօն վերն ալ նմանիլ այն
Հրեշտակաց, և անոնց հետ վայելլ Աս-
տուծոյ փափագելի և երանելի տեսու-
թիւնը:

Տէրն մեր ըսաւ, որ եթէ չըլլամք տղոց պէս՝ չեմք կրքնար մանեւ յարքայութիւն. վասն զի, ինչպէս ուրիշ անգամ մ'ալ ըսաւ, ասոնց նմանն րուն համար է արքայութիւնն. ուրեմն եթէ կ'ողգեմք փրկուել՝ պէտք է որ ունենամք այն յատկութիւնները՝ զոր ունին տղայք. այսինքն այնպէս ըլլայ մեր բարքն ու վարքն՝ ինչպէս է անոնց այն հասակին մէջ: Տղայք պարզամիտ են, չարութիւն չունին, խաբէութիւն չունին. մաքուր են մտօք և մարմնով, պատիւ, վնաս կամ անարգանք չեն խորեր. ուրիշի վնաս չեն ըններ. եթէ ուրիշէ վնասուին՝ վրէժ չեն խնդրեր. ուրիշներու հետ չեն վիճեր, այլ ամենուն կը հաւանին. վերջապէս վախկոտ են և գիւրաւ կը հնազանդին իրենցմէ մեծերու: Ասոնք բրիստոնեական առաքինութիւններ են, զորոնք ինքն իսկ Քրիստոս կատարեց, և յորդորեց զմեզ անոցմով նմանելու իրեն, երբոր ըսաւ. Ինձմէ սովբեցէք, որ հեղեմ և խոնարհ սրտով. այս երկու ա-

ռաքինութեանց մէջ բոլոր վերջ վե՛ւ շած յատկութիւնք կը բովանդակին:

2. Դարձեալ կ'ըսէ Տէրն մեր. Ով որ տղու մի պէս կը խոնարհի՝ նա արքայութեան մէջ մեծ պիտի ըլլայ: Ո՛հ, ի՛նչպէս արէկ ըսաւ Առաքեալն, Թէ Մարմնաւոր իմաստութիւնն թշնամի և հակառակ է Աստուծոյ իմաստութեան. վասն զի աշխարհիս մէջ անոնք կը համարուին մեծ՝ որոնք որ լաւ գիտեն պատուոյ կէտերը և աստիճանները պահել. իսկ Աստուած զասոնք բանի տեղ չի դնէր. ընդ հակառակն, որոնք որ կը ջանան աւելի ցածնալ և վերենք ուրիշներու ոտից տակ դնել, ճշմարտապէս անոնք են մեծ Աստուծոյ առջեւ, և աւելի մեծ պիտի ըլլան քան զուրիշները՝ արքայութեան մէջ, Իմաստնոյն ըսածին յարմար. Որչափ որ մեծ ըլլաս, խոնարհեցու զբեղ ամեն բանի մէջ. որով Աստուծմէ շնորհք կը գանես:

3. Որչափ որ մարդ զինքը պզտիկընէ քան զուրիշները՝ այնչափ ալ մեծ կ'ըլլայ. վասն զի որչափ որ մէկն աւելի

խոնարհ ըլլայ՝ այնչափ աւելի մօտ և նման կ'ըլլայ Յիսուսի, որ է՛ ի վեր քան զամենայն: Արդ, եթէ այս այսպէս է, չի վայլեր քրիստոնէից և հոգեւոր անձանց՝ մէկ մէկու հետ վիճել, յառաջ անցնելու կամ առաջին տեղը բռնելու համար, հապա մանաւանդ թէ՛ յետինը. վասն զի ո՛վ որ կ'ուզէ երկրիս վրայ առաջին տեղը՝ երկնից մէջ ամօթ պիտի կրէ: Ուրեմն հոգ ջրնէնք մեծ երեւնալու քան զուրիշները, հապա քան զամէնքը ստորին ըլլալու. վասն զի ոչ եթէ ամենէն աւելի պատուածն՝ ամենէն արդար և լաւն է, հապա ընդ հակառակն, ո՛վ որ աւելի արդար է՝ աւելի մեծ է և պատուոյ արժանի:

4. Եթէ այնչափ պէտք է մեզի յարգել Պաշտպան Հրեշտակները, ինչպէս որ կը հրատայէ Տէրն, պէտք է ջանամք չարհամարհել և ոչ ամենէն յետին ու փոքր մարդ մի: Այսպէս Առաքեալն ալ կը խրատէր կանանց, որ իրենց քիչ շատ անհամեստութեամբ և ունայնա սիրութեամբ՝ մարդկանց փրկութեան

ջանացող Հրեշտակները չտհաճեցընելու համար՝ եկեղեցւոյ մէջ բաց գլուխ չկենան: Ո՞րչափ ուրեմն աւելի պէտք է զբուշմանալ աւելի մեծ փնաս կամ անիրաւութիւն ընելէն մեր ընկերաց. վասն զի զանոնք փնասել կամ գայթակղեցընելն՝ զՀրեշտակս արհամարհել է, որք Աստուծոյ բարեկամք և մտերիմք ըլլալով՝ կըրնան մեզի դէմ վրէժ խնդրել և առնուլ:

5. Ինչպէս Հրեշտակք այնքան մեծ ջանք և խնամք կը բանեցընեն զմարդիկ պահպանելու համար, սակայն մըտքով ամենեւին չեն դադրիր տեսնել և նկատել երկնաւոր Հօր երեսը, և ոչ երբէք կը հեռանան ի սիրոյն Աստուծոյ, որովհետեւ մեր վրայ ունեցած ջանքերնին և խնամքն՝ այն սիրոյն ետեսէն կու գայ, և անոր համար ալ է ըրածնին. այսպէս ալ պէտք է որ հոգեւոր անձինք՝ որ արտաքին հոգեր և զբաղանք ունին, այնպէս գործեն՝ որ ոչ միայն ներքին գործերը չարգելեն, այլ նա և օգնեն անոնց հոգեւոր օգ-

տին և աստուածային բաներու նկատմանց: Այս բանս կը յաջողի՛ երբ սրբոց Հրեշտակացնման ջանան՝ որ իրենց արտաքին գործերն առաջ գան և ուժ առնուն ներքիններէն, և ասոնցմով կարգի կանոնի գան. այսինքն ոչ ուրիշ գիտմամբ գործեն՝ այլ միայն պարզապէս Աստուծոյ սիրոյն համար:

6. Որոնք որ հոգաբարձու են զհոգիս ապաշխարութեան բերելու, պէտք է գիտնան որ ոչ երբէք ետ կենալու է գործէն՝ քաշած նեղութիւններնուն կամ դժարութեանց համար, և ոչ ալ տարակուսելով թէ արդեօք պիտի յաջողի՛ իրենց տուած հոգեւոր օգնութիւնը. ինչպէս որ Պաշապան հրեշտակք իրենց օրինակով մեզի կը սովորեցընեն. որոնք ոչ երբէք կը թողուն մեղաւորի մի վրայ տարած հոգերնին կամ պաշապանութիւնը, թէպէտ և շատ տհաճութիւններ ալ կրեն անոնց մեղաց համար. և ինչուան նա և եթէ Աստուծոյ յայնուութեամբն իմանան՝ որ իրենց հոգացածները պիտի չդառ-

նան (ծուռ ճամբէն), ոչ երբէք կը դարին գրգեղու զանոնք յապաշխարութիւն, քանի որ այս կենաց մէջ են, և ի վիճակի ապաշխարել կրնալու և դառնալու առ Աստուած:

7. Հեթանոս փիլիսոփայն Սենեկա իր մէկ բարեկամին գրելով, կը խրատէ որ իր գործերու ու խօսքերու մէջ չսփեն դուրս չէնելու համար՝ երեւակայէ որ կատոն դիմացը կէցեր է՝ իբրեւ խիստ դատաւոր մի: Այս խրատս աւելի շատ իրաւամբք մեզի քրիստոնէիցս կը վայլէ, որ մեր ամեն գործոց մէջ երեւակայէնք Պաշապան հրեշտակները քովերնիս կէցած, իբրեւ անաչառ քննողք. որպէս զի այս երեւակայութիւնս օգնէ մեզի զգաստ կենալու, և զգուշանալու մեր ամեն գործոց և խօսից մէջ. վասն զի եթէ այսպէս չընեմք՝ վախնալու է, որ չըլլայ թէ անոնք որ հիմայ մեզի բարեխօս են առ Աստուած, վերջը դատաստանին օրը մեզի դատախազ (ամբաստանող) ըլլան:

Ա. Ի. ԵՏԱՐԱՆ *

Մատեան աշակերտքն առ Յիսուս, և ասեն. Ո՛վ իցէ ի մէնջ մեծ յարքայութեան երկնից: Եւ կոչեաց Յիսուս առ ինքն մանուկ մի. կացոյց զնա ի մէջ նոցա, և ասէ. Ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ դարձլիք և լինիլիք իբրեւ զմանկտի, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից: Արդ, որ խոնարհեցուցանէ զանձն իբրեւ ըզմանուկս զայս՝ նա է մեծ յարքայութեան երկնից: Եւ որ որ ընկալցի մանուկ մի այսպիսի՝ յանուն իմ, զիս ընդունի: ... Զգոյլ լերուք, մի արհամարհիցէք զմի ի փոքրկանցս յայսցանէ. ասեմ ձեզ, զի հրեշտակք նոցա յերկինս՝ հանապազ տեսանեն զերեսս Հօր իմոյ որ յերկինս է: — (Մատթ. Ժ. Ը):

* Տես երես 18:

ՄԱՐԳԱՐԷՍԻՈՒԹԻՒՆՔ

Ո՛վ է որպէս Տէր Աստուած մեր՝ ի բարձունս բնակեալ, և զխոնարհս տեսանէ յերկինս և յերկրի: (Սաղմ. ձԺԲ, 5):

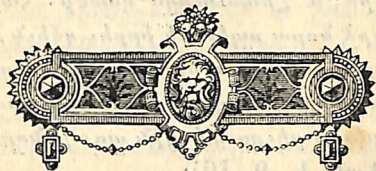
Տէր առնէ զխոնարհս ի բարձունս: (Յովբ. Ե, 11):

Տեսանէի, մինչեւ աթոռք անկանէին, և Հինաւուրցն նստէր. հանդերձ նորա սպիտակ իբրեւ զձիւն, և հեր գլխոյ նորա իբրեւ զասր սուրբ: Հազարք հազարաց պաշտէին զնա, և բիւրք բիւրուց կային առաջի նորա: (Դան. Է, 9. 10):

Հրեշտակաց իւրոց պատուիրեալ է վասն քո, պահել զքեզ յամենայն ճանապարհս քո: (Սաղմ. Ղ, 11):

Բանակ հրեշտակաց Տեառն շորձ
է զերկիրդաժովք իւրովք, և պահէ
զնոսա: (Սաղմ. ԼԳ, 8):

Մի ասեր առաջի (Հրեշտակաց)
Աստուծոյ, թէ անգիտութեամբ է.
զի մի բարկացի Աստուած ի բար-
բառ քո, և ապականեսցէ զգործս
ձեռաց քոց: (Ժողովող, Ե, 5):

Հ Ն Ա Ր Ք

Խ Ո Ն Ա Ր Հ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԱՌՈՋԻՆ Հնարքն է հասկընան, որ,
Թէպէտ եւ այս առաքինութիւնս
գլխաւորապէս կը պատշաճի մարդկան՝
իրենց նուաստութեան համար, սա-
կայն «Ոչ բուսանի յերկրի մերում*»
այլ պէտք է խնդրել զայն յերկնից, «Ի
նմանէ՛ յորմէ ամենայն տուրք բարիք
և ամենայն պարգեւք կատարեալք»:
Արդ, Թէպէտ և հպարտ չըլլաս, ջանա
կրցածիդ չափ, ամենամեծ խոնար-
հութեամբ ընդունելու նոյն այդ Խո-
նարհութեան առաքինութիւնը՝ յան-
բաւ մեծ վայելչութենէն Աստուծոյ,
իբրեւ անոր առաջին և գլխաւոր հե-
ղինակէն. և զայս՝ միջնորդութեամբ և
արդեամբ խորին Խոնարհութեան Յի-

* Կ'ահնարիէ Ի Սաղմոսն 2Գ, 12:

սուսի. որ՝ « Մինչ ի կերպարանս ծառայի էր, ունայնացոյց զանձն, զկերպարանս ծառայի առեալ »:

Երկրորդ հնարք. դիմէ ի բարեխօսութիւն այն Սրբոց՝ որք յատկապէս նշանաւոր եղան այս առաքելնութեամբ: Նախ. մտածելով որ ինչպէս իրենք հօս երկրիս վրայ արժանի եղան այնքան առատապէս ընդունելու այս առաքելնութիւնս, այսպէս ալ հօն յերկինս՝ ուր աւելի հաճոյ են Աստուծոյ՝ քան որչափ էին երկրիս վրայ, այնչափ աւելի յատուկ կերպով պիտի ըլլան արժանաւորք և արգիւնաւորք. և որովհետեւ ալ հիմայ կարօտութիւն չունին իրենք իրենց համար խոնարհելու, որովհետեւ այս ճանապարհաւ վերացան ի բարձրութիւն երկնից, խնդրէ իրենցմէ որ հիմայ քեզի համար ընդունին զայն յԱստուծոյ:

Իարձեալ. մտածէ որ ինչպէս հօս երկրիս վրայ ամէն մարդ բնականօրէն կը ջանայ որ յառաջ տանի (կամ զարգացնէ) զանոնք, որ կը փափագին այն

արուեստին՝ որոյ մէջ նա նշանաւոր եղած է, (ինչպէս օրինակի համար, մեծ զօրապետ մի Թագաւորի՝ արքունեաց մէջ կը ջանայ անոր քով մասնաւորապէս յառաջ անցնելու զինուորութեան կարգաց մէջ՝ զանոնք՝ որ կը փափագին այն բանին. մեծ գիտնական մի կը ջանայ յառաջ տանելու զանոնք՝ որ (գիտութեանց) և դպրութեանց ետեւէ են, կամ մեծ ճարտարապետ մի կամ չափագէտ (մասթեմատիկոս) մի զանոնք՝ որք կը փափագին և կ'աշխատին հմուտ ըլլալու ճարտարապետութեան և չափագիտութեան մէջ). այսպէս ալ յերկինս՝ անոնք որ նշանաւոր եղած են աւելի մէկ առաքելնութեան մէջ քան ուրիշ առաքելնութեանց, մասնաւորապէս յառաջ կը քաշեն և կ'օգնեն նոյն առաքելնութիւնը վատարկելու՝ անոնց որ աւելի ջանք ունին զայն ընդունելու, և ասոր համար իրենց բարեխօսութեանը կ'ապաւելնին: — Արդ ասոր համար՝ յիշէ մասնաւորապէս դիմել առ ամենասուրբ Կոյն Տիրամայ-

ընն, իբրեւ առ ամէն այս առաքինու-
թեանց մէջ գերազանցեալ մարութի ա-
րարածներէն՝ աւելի նշանաւոր եղածն:
Յետոյ Առաքելոց մէջ գիտէ առ Ս.
Պետրոս, որ իրեն համար կ'ըսէր. « Ի-
» բաց գնա յինէն, Տէր, զի այր մեղա-
» լոր եմ ». և առ Ս. Պողոս, որ թէ-
պէտ մինչեւ յերրորդ երկինս յափըշ-
տակուէր էր, այնչափ ցած համարմունք
ունէր իր վրայ՝ որ կ'ըսէր. « Եկն Յե-
» սուս փրկել զմեզաւորս, որոց գլու-
» խըն ես եմ »:

Այս մտածութեանց առաջինն՝ քե-
զի պիտի ծառայէ հասկընալու, թէ
այս Սուրբերս որչափ կարող են Աս-
տուծոյ առջեւ՝ այս առաքինութիւնս
քեզի ընդունելու համար. երկրորդ,
թէ որչափ չէ թէ միայն կըրնան, այլ
և յօժար և պատրաստ են ընելու:

FOR.

1944

«Ազգային գրադարան»

NL0028698

